

# Swieżawski, Aleksander

---

## Kilka uzupełnień do genealogii Piastów mazowieckich

---

Przegląd Historyczny 63/4, 669-674

---

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ALEKSANDER SWIEŻAWSKI

## Kilka uzupełnień do genealogii Piastów mazowieckich

Choć minęły już trzy ćwierci wieku od ukazania się znakomitego dzieła Oswalda Balzera poświęconego rodowodom Piastów<sup>1</sup>, to jednak do dziś jest ono tą podstawową pracą, na którą powołują się historycy zajmujący się choćby ubocznie genealogią naszej pierwszej dynastii. Oczywiście tak olbrzymie dzieło nie mogło być doskonałe; praca Balzera wymagała pewnych sprostowań i uzupełnień<sup>2</sup>. Pierwsze z nich pióra S. Łaguny ukazały się już w dwa lata po opuszczeniu przez „Genealogię Piastów” prasy drukarskiej i opierały się głównie na przechowywanych w Warszawie materiałach rękopiśmiennych — przeważnie na Metryce Koronnej — do których Balzer nie miał dostępu<sup>3</sup>.

Inne sprostowania i uzupełnienia do pracy Balzera, które ukazywały się w odstępach kilkuletnich, dotyczyły przeważnie najstarszego okresu dziejów dynastii Piastów<sup>4</sup>. Ponieważ jednak daleko jeszcze do zbadania wszystkich polskich źródeł rękopiśmiennych, można spodziewać się, że w miarę postępu poszukiwań będą ukazywać się coraz to nowe uzupełnienia do pracy Balzera.

W toku studiowania prac poświęconych dziejom Mazowsza, jak i moich własnych poszukiwań źródłowych, udało mi się dokonać ustaleń, na podstawie których, można przeprowadzić pewne drobne korekty w dotychczas przyjętej genealogii mazowieckiej gałęzi Piastów. Wydało mi się więc słuszne zapoznanie szerszego ogółu historyków z tymi ustaleniami. Oczywiście nie stanowią one ostatniego słowa w tej dziedzinie, a niektóre z nich mają charakter dyskusyjny.

## JADWIGA (ŻONA KONRADA II)

Sprostowanie dotyczące przypuszczalnej daty śmierci Jadwigi ma charakter ściśle formalny i dotyczy tylko niezbyt szczęśliwego sformułowania Balzera. Twierdzi on, że Jadwiga umarła po 1280 r.<sup>5</sup>, co może wywierać wrażenie, że śmierć jej mogła nastąpić już na początku 1281 r. Tymczasem kilka wierszy wyżej Balzer przytacza wiadomość zaczerpniętą z latopisu halicko-wołyńskiego (który nazywa zgodnie ze stosowaną w XIX w. nomenklaturą latopisem hipackim), że w 1281 r. Bolesław II najechał ziemie swego brata Konrada, zdobył Jazdów i obłupił przebywającą tam wówczas swą jątrew, którą niewątpliwie była Jadwiga. Niestety latopis nie podaje daty dziennej tego wydarzenia, wydaje się jednak wątpliwe, by najazd nastąpił bezpośrednio po Nowym Roku, jeszcze w okresie świątecznym. Co więcej, gdyby śmierć Jadwigi nastąpiła podczas napadu lub bezpośrednio po nim, latopis zapewne wspomniałby o tym fakcie, a może nawet uznał go za

<sup>1</sup> O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895.

<sup>2</sup> W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, s. 120.

<sup>3</sup> S. Łaguna, *Rodowód Piastów*, KH XI, 1897, s. 745—788.

<sup>4</sup> Pełny wykaz tych sprostowań i uzupełnień daje W. Dworzaczek, op. cit., s. 132—133.

<sup>5</sup> O. Balzer, op. cit., s. 421.

bezpośredni skutek napadu. Ponieważ jednak latopis o śmierci Jadwigi nie wspomina, wydarzenie to musiało nastąpić dopiero w jakiś czas po najeździe Bolesława II. Tak więc wydaje się słuszniejsze sformułowanie, że Jadwiga zmarła najwcześniej po najeździe Bolesława II na Jazdów w 1281 r.

## SIEMOWIT II

Datę śmierci tego księcia ustalili Balzer na okres pomiędzy 9 listopada a 24 grudnia 1343 r.<sup>6</sup>, opierając swe wyliczenia na przekazie Długosza, który notuje pod tym rokiem (bez daty dziennej) śmierć Siemowita, księcia mazowieckiego i sochaczewskiego<sup>7</sup>. Balzer jednocześnie odrzuca zapiszkę nekrologu lubińskiego mówiącą o śmierci Siemowita II pod datą 24 czerwca 1343 r.<sup>8</sup> i udowadnia, że odnosiła się ona do Siemowita I<sup>9</sup>. Balzer uważa też, że wiadomość Długosza (podana również bez daty dziennej), a mówiąca o śmierci Siemowita w 1345 r.<sup>10</sup> odnosi się nie do tego księcia, a do jego hipotetycznego syna. Wiadomość Długosza potwierdzona jest zresztą przez kalendarz czerwiński, który pod dniem 18 lutego 1345 r. notuje zgon księcia Siemowita w Wiskitkach<sup>11</sup>.

Na podstawie tych dwóch wzmianek Długosza Balzer wysnuł dwa wnioski: po pierwsze, że zmarli w 1343 r. Siemowit II miał syna, również imieniem Siemowit, który panował po ojcu i zmarł bezpotomnie w 1345 r., a po drugie, że Siemowit II był żonaty. Drugi wniosek wypływa zresztą logicznie z pierwszego.

Oba wnioski Balzera zostały obalone przez H. Paszkiewicza. Paszkiewicz udowodnił, że Siemowit II zmarł 18 lutego 1345 r., a syn jego tegoż imienia nie istniał<sup>12</sup>. Dodać należy, że żadne źródło nie wspomina ani o tym, by Siemowit II miał syna, ani też o tym, by był żonaty. Ponadto — co charakterystyczne — Balzer, który niewątpliwie znał pracę Paszkiewicza, drukowaną przecież w znanym czasopiśmie historycznym, nie podjął polemiki z tym twierdzeniem; można więc przypuścić, że uznał jego słuszność.

Jednakże twierdzenie Balzera zostało — mimo wywodów Paszkiewicza — przyjęte przez późniejszych autorów<sup>13</sup>. Wydaje się jednak, że wywody Paszkiewicza są na tyle przekonujące, że można ustalić datę śmierci Siemowita II na dzień 18 lutego 1345 r., a za miejsce jego zgonu przyjąć Wiskitki. Wydaje się też bardzo prawdopodobne, że został on pochowany przy grobach swoich przodków w katedrze płockiej.

## N.N. (ŻONA SIEMOWITA II)

Jak wspomniano powyżej, nie ma żadnych dowodów na to, by Siemowit II był żonaty. Wydaje się więc, że tę postać należy usunąć z genealogii Piastów mazowieckich.

<sup>6</sup> Tamże, s. 436.

<sup>7</sup> J. Długosz, *Opera omnia* t. XII, Cracoviae 1876, s. 213.

<sup>8</sup> MPH V, s. 628.

<sup>9</sup> O. Balzer, *op. cit.*, s. 545.

<sup>10</sup> J. Długosz, *op. cit.* t. XII, s. 218.

<sup>11</sup> MPH II, s. 946.

<sup>12</sup> H. Paszkiewicz, *W sprawie siołdowania Mazowsza przez Kazimierza Wielkiego*, PH XXIV, 1924, s. 7—8, przyp. 2.

<sup>13</sup> Por. W. Dworzaczek, *op. cit.* (Tablice), tabl. 4.

## SIEMOWIT (III)

Wiadomość o tym księciu zawdzięczamy jedynie kombinacjom Balzera. W świetle wspomnianych wyżej, pod Siemowitem II, a przekonywających wywodów Paszkiewicza, można przyjąć, że książę ten nigdy nie istniał, a więc i jego należy wykreślić z genealogii Piastów mazowieckich.

## SIEMOWIT III

Balzer twierdzi, że Siemowit III urodził się najpóźniej w 1325 r.<sup>14</sup>. Natomiast Paszkiewicz uważa, że musiał on urodzić się znacznie wcześniej<sup>15</sup>, opierając się w tej mierze na dokumencie wystawionym w Czersku 30 września 1327 r. przez Trojdena I wraz z synami Siemowitem i Kazimierzem dla Goźniewitów z Dąbrówki<sup>16</sup>. O ile dokument ten nie nosi błędnej daty, należałoby przyjąć, że obaj młodzi książęta byli w 1327 r. już w latach sprawnych; nie spotykamy się bowiem z faktem, by nieletni książęta występowali jako współwystawcy dokumentów ojca (z wyjątkiem dokumentów dotyczących fundacji pobożnych). W takim jednak wypadku Kazimierz I musiałby urodzić się najpóźniej w 1314 r., a Siemowit III w 1313 r. Nie jest to niemożliwe, gdyż ślub Trojdena I z Marią ks. halicką odbył się przed 1310 r.; ponadto wydaje się, że powołanie w 1323 r. na tron halicki najstarszego syna Trojdena, Bolesława Jerzego II już jako będącego w latach sprawnych, jest prawdopodobniejsze, niż powołanie nań nieletniego księcia, wymagającego opieki. Sądzę więc, że można przyjąć, iż Siemowit III urodził się najpóźniej w 1313 r., jeżeli nie wcześniej.

## EUFEMIA (ŻONA SIEMOWITA III)

Zgon Eufemii ustalił Balzer na lata 1359—1362<sup>17</sup>. Datę tę zakwestionował Paszkiewicz twierdząc, że zgon księżny musiał nastąpić przed 11 września 1352 r.<sup>18</sup>. Twierdzenie swe Paszkiewicz opiera na słowach pochodzącego z tejże daty dokumentu Siemowita III: — *pro remedio felicis recordacionis patris nostri ducis Troydini, necnon piissime matris nostre Marie ac preamantissimi fratris nostri Boleslai ducis Russie nostraque contoralis Eufamie necnon puerorum nostrorum*<sup>19</sup>. Paszkiewicz odnosi więc słowa *felicis recordacionis* również do Eufemii. Konsekwentnie należałoby przyjąć, że już wówczas nie żyły jakieś dzieci Siemowita II i co więcej, że zmarły już one po dojściu do używania rozumu, a więc nie w niemowlęctwie, skoro dokument mówi o konieczności modlitw o zbawienie ich dusz. Wprawdzie żadne źródła nie przekazały nam wiadomości o istnieniu tych dzieci, nie należy jednak wyłączać, iż istniały one rzeczywiście.

Korektę Paszkiewicza przyjął Dworzaczek<sup>20</sup>. Wydaje się jednak, że słowa *felicis recordacionis* należy odnieść jedynie do Trojdena I, Marii i Bolesława Jerzego II; przypuszczalnie Eufemia w chwili wystawienia wspomnianego dokumentu jeszcze żyła. W wielu dokumentach średniowiecznych spotykamy się bo-

<sup>14</sup> O. Balzer, op. cit., s. 458.

<sup>15</sup> H. Paszkiewicz, *Z dziejów Podlasia w XIV wieku*, KH XLII, 1928, s. 234, przyp. 2.

<sup>16</sup> AGAD, Księga wawecka ziemska 3a, k. 359v.

<sup>17</sup> O. Balzer, op. cit., s. 459—460.

<sup>18</sup> H. Paszkiewicz, *Z dziejów Podlasia...*, s. 241—242, przyp. 3.

<sup>19</sup> AGAD, Metryka Koronna [cyt. dalej MK], ks. 18, k. 193.

<sup>20</sup> W. Dworzaczek, op. cit., tabl. 4, 11.

wiem z faktem, iż wystawca troszczy się o zbawienie dusz nie tylko swych bliższych zmarłych, ale i żyjących — wystarczy choćby wspomnieć powszechnie znany dokument Władysława Hermana dla klasztoru w Bambergu.

Ponadto w dokumencie Innocentego VI z 5 maja 1356 r. zatwierdzającym dokonaną przez Siemowita III i Eufemię fundację klasztoru Augustianów w Warszawie<sup>21</sup>, księżna wspomniana jest bez słowa *olim*, które zwykle umieszczano przy osobach zmarłych. Ponieważ trudno przypuścić, by na dworze papieskim nie wiadano o śmierci księżny mazowieckiej, należy sądzić, że księżna co najmniej na kilka miesięcy przed wystawieniem tego dokumentu jeszcze żyła.

Z przytoczonych powyżej powodów nie można uznać korektury Paszkiewicza za uzasadnioną. Brak więc też podstaw do podważenia ustalonej przez Balzera daty śmierci Eufemii.

#### KAZIMIERZ I

Balzer twierdzi, że Kazimierz urodził się najpóźniej w 1328 r.<sup>22</sup>. W świetle jednak wywodów przytoczonych wyżej pod Siemowitem III wydaje się, iż Kazimierz urodził się nie później, niż w 1314 r.

#### SIEMOWIT IV

Zgon tego księcia ustalił Balzer na dzień 30 kwietnia 1426 r.<sup>23</sup>, opierając się na zapisce w nekrologu strzelneńskim<sup>24</sup>. Jednakże już w dwa lata później skorygował tę datę Łaguna i ustalił, że Siemowit zmarł między 14 listopada 1425 r. a 21 stycznia 1426 r.<sup>25</sup>. Datę Łaguny przyjął też Dworzaczek<sup>26</sup>. Pomimo, że dowody Łaguny są w pełni przekonywujące, ostatecznie przeszedł nad nimi do porządku Z. Wdowiszewski, przyjmując dawne ustalenia Balzera<sup>27</sup>.

Datę ustaloną przez Łagunę należy jednak uściślić. Łaguna nie znał bowiem dokumentu wystawionego przez Siemowita IV w Gostyninie 4 grudnia 1425 r., a nadającemu łowczemu Dobiesławowi wójtostwo w Bołimowskiej Wsi<sup>28</sup>. Na podstawie tego dokumentu można stwierdzić, że zgon Siemowita IV nastąpił między 5 grudnia 1425 r. a 21 stycznia 1426 r. Natomiast dokument Siemowita IV datowany 28 grudnia 1425 r.<sup>29</sup>, z uwagi na stosowanie na Mazowszu stylu *a Nativitate* należy odnieść do 1424 r.<sup>30</sup>.

<sup>21</sup> A. Theiner, *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae* t. I, Romae 1860, nr 764, s. 571—572.

<sup>22</sup> O. Balzer, op. cit., s. 462.

<sup>23</sup> Tamże, s. 474—475.

<sup>24</sup> MPH V, s. 735.

<sup>25</sup> S. Łaguna, op. cit., s. 779.

<sup>26</sup> W. Dworzaczek, op. cit., tabl. 4.

<sup>27</sup> Z. Wdowiszewski, *Genealogia Jagiellonów*, Warszawa 1968, s. 25.

<sup>28</sup> MK, ks. 34, k. 37v—38.

<sup>29</sup> *Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie* t. II, Lwów 1888, nr 118, s. 114.

<sup>30</sup> Por. A. Swieżawski, *Antyfeudalne powstanie chłopskie w ziemi bełskiej (1431) i jego geneza*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne”, Ser. I, z. 75, 1971, s. 9, przyp. 25.

## KATARZYNA (CÓRKA SIEMOWITA IV)

Balzer stwierdził, że Katarzyna zmarła po 22 października 1468 r.<sup>31</sup>. Z tego dnia pochodzą bowiem ostatnie znane Balzerowi dokumenty wspominające Katarzynę jako żyjącą, a odsądzające księżnę od posiadania ziemi wiskiej, płońskiej i sochaczewskiej<sup>32</sup>.

Datę ustaloną przez Balzera przyjmuję też w swoich pracach biograficznych o Katarzynie<sup>33</sup>. Jednakże już po ukazaniu się tych prac drukiem udało mi się odnaleźć dokument Katarzyny wystawiony w Płocku 29 marca 1475 r., a nadający kasztelanowi wiskiemu Janowi z Lipy łan ziemi<sup>34</sup>. Na podstawie więc tego dokumentu możemy stwierdzić, że Katarzyna zmarła dopiero po 29 marca 1475 r.

## SIEMOWIT VI

Według Balzera książę ten urodził się w latach 1444—1446<sup>35</sup>. Łaguna uściślił datę jego urodzenia do roku 1444<sup>36</sup>. Wywód swój Łaguna oparł na dokumencie z tegoż roku, w którym Władysław I wraz z żoną Anną i synem Siemowitem nadał Dominikanom w Horodle wsie Zadubcze i Brzeźnicę<sup>37</sup>.

Łaguna (który zapewne znał powyższy dokument jedynie w rejestrze) nie zwrócił jednak uwagi na dziwny, bądź co bądź, dla dokumentu z XV w. brak daty dziennej. Zagadkę tę pozwala rozwikłać uważne przeczytanie w Metryce Koronnej kopii tego dokumentu z XVI w. — dokument bowiem nie zachował się w oryginale. Oryginał był już wówczas mocno zniszczony (*litteras — — vermium corrosione ceterisque destructionibus pene anichillatas*), zapewne więc zniszczona była na nim data dzienna, a i data roczna musiała ulec uszkodzeniu i została błędnie odczytana przez XVI-wiecznego pisarza.

Błędne odczytania daty rocznej dowodzi lista świadków. Jako starosta horodelski jest bowiem na niej wymieniony Jan Łazniowski (Łasznowski), tymczasem urząd ten sprawował wówczas Stanisław Czambor z Łykoszyna, który po raz pierwszy występuje z tytułem starosty horodelskiego 1 lutego 1444 r.<sup>38</sup>, po raz ostatni zaś 20 grudnia 1446 r.<sup>39</sup>. Ponadto należy zwrócić uwagę na fragment listy świadków dokumentu horodelskiego. Brzmi on: *Marchio Golias Deciborius vicethesaurarius*, co w oryginale brzmiało niewątpliwie *Marschalcus Golias, Daczbogius vicethesaurarius*. Goliasz z Łęgu (*de Lang*) występuje po raz pierwszy jako marszałek zachodniego Mazowsza 23 marca 1439 r., po raz ostatni zaś 7 marca 1462 r.<sup>40</sup>. Natomiast podskarbi Daćbog z Pomieczyna występuje w dotyczących znanych dokumentach po raz pierwszy z tym tytułem 11 grudnia 1450 r.<sup>41</sup>.

<sup>31</sup> O. Balzer, op. cit., s. 513.

<sup>32</sup> KDMaz. Lub., nr 220, s. 245—247; nr 221, s. 247—249.

<sup>33</sup> A. Swieżawski, *Katarzyna zapomniana władczyni Płocka*, „Notatki Płockie” t. X, 1965, nr 33/34, s. 19—23; tenże, *Katarzyna panująca księżna mazowiecka na Płocku*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* t. XII, Wrocław 1966—1967, s. 220—222.

<sup>34</sup> MK, ks. 78, k. 166—167.

<sup>35</sup> O. Balzer, op. cit., s. 517.

<sup>36</sup> S. Łaguna, op. cit., s. 780.

<sup>37</sup> MK, ks. 63, k. 269—270.

<sup>38</sup> MK, ks. 337, k. 129.

<sup>39</sup> MK ks. 335, k. 8; ks. 336, k. 28.

<sup>40</sup> MK, ks. 203, k. 46—46v; AGAD, dok. perg. nr 3569.

<sup>41</sup> MK, ks. 335, k. 61v.

Ponieważ 31 października 1448 r. podskarbin był jeszcze Krzysztof z Kępy<sup>42</sup>, dokument horodelski mógł powstać najwcześniej po tej ostatniej dacie.

Ponadto zwraca uwagę fakt, że jeszcze 1 września 1444 r. Władysław I wystawia dokument, w którym na wypadek zgonu bez pozostawienia potomstwa, przekazuje swe ziemie Bolesławowi IV<sup>43</sup>, z czego wydaty się wynikać, że Władysław jeszcze wówczas nie miał dzieci i ich się nie spodziewał. Tak więc rok 1444 jako datę urodzenia Siemowita VI należy raczej wyłączyć.

Wiemy natomiast, że Siemowit został ochrzczony wkrótce przed 14 lutego 1446 r. Z tego dnia bowiem pochodzi list Władysława I do komtura ostródzkiego i Jerzego von Law, którzy mieli reprezentować w. mistrza na chrzcinach jego pierworodnego syna i którzy się na tę uroczystość spóźnili<sup>44</sup>.

Siemowit mógł więc urodzić się najpóźniej na kilka miesięcy przed chrztem; z uroczystością tą w średniowieczu zwykle zbytnio nie zwlekano. Pewną dokładniejszą wskazówkę co do daty daje notatka z Kalendarza Płockiego o upełnoletnieniu Siemowita 2 stycznia 1459 r.<sup>45</sup>. Nie należy wyłączać, że Siemowit w dniu tym ukończył 14 lat, a więc że urodził się 2 stycznia 1446 r.

#### WŁADYSŁAW II

Władysław II urodził się — jak przypuszcza Balzer — najwcześniej w 1445 r.<sup>46</sup>. Dworzaczek datę tę skorygował, przypuszczając, że urodził się on w latach 1445—1447<sup>47</sup>.

Wspomniany pod Siemowitem VI list do dostojników krzyżackich pisany był na pewno przed urodzinami Władysława II. Trudno bowiem przypuścić, by ochrzczono tylko starszego syna, gdyby młodszy był już na świecie. Również dokument horodelski wystawiono zapewne przed urodzeniem Władysława; w tego rodzaju nadaniach o charakterze dewocyjnym wymieniano zwykle wszystkie dzieci jako współwystawców, niezależnie od tego, czy były one pełnoletnie, czy też nie.

Władysław II zmarł przed uzyskaniem pełnoletności, gdyż wystawiony przez niego 26 lutego 1462 w przeddzień śmierci dokument, dodający matce księżnie Annie do jej uposażenia ziemię gotyńską<sup>48</sup> nie miał mocy prawnej<sup>49</sup>. Jeżeli założyć, że w stosunku do książąt mazowieckich stosowano jako dolną granicę pełnoletności wiek 13 lat, wówczas należałoby przyjąć, że Władysław urodził się po 26 lutego 1449 r. Data ta wydaty się zupełnie prawdopodobna. Nie sądzę bowiem — opierając się na przykładach Siemowita VI i Konrada III — by książęta mazowieccy osiągalni wówczas pełnoletność dopiero po ukończeniu 15 lat<sup>50</sup>. Jeśli jednak tak było, to wówczas trzeba przyjąć, że Władysław urodził się w każdym razie po 31 października 1448 r.

<sup>42</sup> MK, ks. 47, k. 342v—345v. Wydawca dokumentu horodelskiego (*Zbiór dokumentów małopolskich* cz. III, Wrocław 1969, nr 708) odczytał wspomniany tekst łaciński jako *Golias de Lang vicethezaurarius*. Goliasz jednak nigdy podskarbinem nie był.

<sup>43</sup> KDMaz. Lub., nr 191, s. 208—209.

<sup>44</sup> *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum* cz. I, t. I, Göttingen 1948, nr 9051, s. 585.

<sup>45</sup> MPH V, s. 445.

<sup>46</sup> O. Balzer, op. cit., s. 517.

<sup>47</sup> W. Dworzaczek, op. cit., tabl. 4.

<sup>48</sup> KDMaz. Lub., nr 212, s. 232—233.

<sup>49</sup> J. Caro, *Geschichte Polens* t. V, Gotha 1886—1888, s. 254.

<sup>50</sup> O. Balzer, op. cit., s. 477, opierając się na statucie Siemowita III z 1377 r., twierdzi, że wiek sprawny uzyskiwano na Mazowszu z ukończonym piętnastym rokiem życia. Por. też W. Sobociński, *Historia rządów opiekuńczych w Polsce*, CzP-H t. II, 1949.